

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Poezijos laidotuvės ir mirusiųjų/mirštančiųjų pavasaris

2013-06-27

ŽURNALAS: NAUJASIS ŽIDINYS-AIDAI

TEMA: Poezija

AUTORIUS: Ieva Astromskaitė

DATA: 2013-06

Poezijos laidotuvės ir mirusiųjų/mirštančiųjų pavasaris

Ieva Astromskaitė

Taip jau susiklostė, kad pastaruoju metu miršta, žūna arba kitaip iš kokio nors (sportinio, politinio, o ypač kultūrinio, literatūrinio arba tikro ir vienintelio) gyvenimo pasitraukia nemažai reiškinių. Tiesa, reiškiniams natūralu nuolatos trauktis ir būti pakeičiamais, o šių metų *Poezijos pavasario* festivalyje, rodosi, visi ir viskas mirė čia pat vietoje, arba visi vis tie patys mirė nuolat... vis mirė ir mirė, buvo liūdna liūdna, o susirinkusieji tam priešinosi priešinosi prisiminimais, paminėjimais, poetinėmis ir muzikinėmis panegirikomis. Žinoma, galėtų būti ir gerai: sureikšminti, sumelancholinti, suromantinti arba pasišaipyti, pasijuokti iš mirties, padarant ją viso festivalio tema. Taip pat, kaip yra gerai priminti išskirtinį, bet pamirštą dalyką ar svarbų jubiliejų. Kaip buvusioje Didžiosios sinagogos vietoje surengtame Vilniaus žydiškosios kultūros vakare Abraomo Suckeverio šimtosioms gimimo metinėms pažymėti. Bet ar tik neatsitiko taip, kad mirties jausena, nuojauta, gal net jos noras, mirtis kaip diagnozė ir festivaliui, ir tam, kas jame vyksta, yra ūmėjanti patologija, šiemet pasiekusi viršūnę, nes labiau mirti tiesiog nebėra kur, o visa romantika ir tragizmas tapo tokie saldūs ir jų tiek daug, kad virsta rimta grėsmė klausytojų ir skaitytojų skonio receptoriams? Tik apie mirties jausenas ir ženklus *Poezijos pavasaryje* reikėtų pradėti nuo pradžių, nuo regalijos, sukurtos dar prieš festivalį.

Apie mirusį paukštį, krentantį žemyn galva

Poezijos pavasario almanachas neseniai patyrė keletą pokyčių. Vienas jų – sudarymo koncepcija. Dabar į almanachą patenka pastarųjų metų geriausiai įvertintos poezijos publikacijos literatūros ir kultūros žurnaluose. O ypatingas dėmesys šiemet, pasak sudarytojų, teko išėjusiems poetams. Gal ir nieko keista, jų būta daug ir svarbių, o knyga – tinkama vieta jiems pagerbti, bet vis dėlto... Gegužės 20 d. almanacho sutiktuvių renginyje sudarytojai nuvargusiais veidais ir liūdnais tonais skundėsi siaubingai sudėtingu darbu, nuvarginusiu, pasireiškusiu pūslėmis ant rankų,

pablogėjusiu regėjimu, galvos skausmais, geros poezijos nebuvimu. Suprask, nebuvo ką atrinkti kaip geriausius, kai nieko gero nesti. Geri tik vertimai, na, ir dar mirusieji neblogai rašė, užtat didžiausias dėmesys ir tekęs jiems, bet tai vis tiek darbo nepalengvinę ir didžiulė našta užgriuvusi sudarytojų pečius. Visa tai buvo apvainikuota atsiprašinėjimu už klaidas ir netikslumus, teisinimusi ir pastebėjimais nesant publikuotinos poezijos bei abejonėmis paties almanacho kokybe ir reikalingumu. Festivalį atidarantis knygos sutiktuvų vakaras kur kas labiau ir panėšėjo į laidotuves nei į gimtuves. Kalbėti derėjo pagiriamaisiais žodžiais ir guosti sudarytojus, pozuoti prieš gausų fotografų būrį po gėlių puokštėmis, prie knygos, su knyga, apsikabinus knyga, su tais ir prie tų, su kuriais reikia būti įamžintiems, panirus į apmąstymus klausant mikrofono nuduslintų, santūrumu arba drąsa nepranokstamų poetų ir prozininkų balsų. Kažkaip liūdna, nors knyga (sudarytojų pavadinta „Geltonu daiktu“), atrodo, tokia linksma, animacinė, spalvota, o tas paukštis, kad ir miręs, – tai čia juk toks atsinaujinimas, gal lengvas pasišaipymas; kaip pastebėjo Ramūnas Gerbutavičius: „kaip anekdotas iš kurio niekas nesijuokia“. Ir vis dėlto šitas jaunatviškas paukštis ant „geltono daikto“ tikrai atnaujina įprastą poezijos paukštės, plačiai išskleidusios polėkio sparnus, vaizdinį, nors yra labai taikliai miręs, ne miegantis ir ne sapnuojantis savo poetišką paukščių rojų, kaip norima įtikinti. Taigi literatai, sudarinėję almanachą, matyt, išvelgė, kad animacinis mirštantis paukštis gerai iliustruos ir infantilią, *copy-past'inę* jaunųjų, kepurėtųjų, auskaruotųjų ir akiniuotųjų poeziją apie gulėjimą ąžuoliniame karste ir kitus žvėris, ir poezijos pavasario kaip reiškinių „kritimą žemyn galva“, ir deramą dėmesį išėjusių didžiųjų poetų eilėms.

Apie kartas

Pastebėtina, jog didelę dalį organizacinio festivalio darbo perima jaunesnės (bet jau nebejaunųjų) kartos poetai. Ir tai gerai matyti. Vienareikšmis šios kartos nuopelnas – įvairovė, kitoniškų (bendrame įgarsintos saviraiškos kontekste) renginių intencijos. Kartais madingai ideologizuotos (moterų skaitymai prie Žemaitės paminklo su dedikacija feminizmui), kartais puikiai atitinkančios kalambūrą „Su apple'u ir namų šeiminkė gali kurti muziką“. Ir nors 90% renginių pavadinimuose nuaidi „Poezijos paukštės“ ir „Gyvenimo knygos“ sąvokos, užmojis garsiai skaityti erotinę, feministinę ar su kompiuterio pagalba kuriamą poeziją, net jeigu ir po mirusiojo vardu, yra sveikintinas, – čia kaip su tuo almanacho paukščiu. Atsigręžus į pačius poetus, jų kartas ir šioms būdingus bruožus, susidaro išpūdis, kad autentiška poezija, laisvas požiūris ir sveikas maištavimas iš tiesų yra mirštantys reiškiniai. Jaunųjų skaitymai, renginių vedimo maniera, muzikinių intarpų forma ir turinys, o ir auditorija atsiduoda sovietinių inteligentų gausiai naudoto naftalino ir išivaizduojamos bohemos įvaizdžio mišiniu. Keista ir tai, jog jaunieji sutartinai užsimoję mirtimi dvelkti tiek pat, kiek jiems dvelkia Vilniaus gete parašyti eilėraščiai, nors ten būtent gyvybės būta svarbiausios, o ne mirties ieškota. Taip pat jaunųjų kūryboje dar gana populiaru marcinkevičiškai „dievoieškiška“ poezija ir vidurinio amžiaus vyrų santykių, seksualinės ir asmenybės sutrikimų problemos. Žinoma, esama ir kitokių tekstų, bet tada jie kelia keistą įtarimą, – kad ir dėl juos balsu skaitančiojo pozos ir manieros.

Almanacho sudarytojų karta yra kaip tik toji, kuri šį tą savyje turi – ir talentų, ir kažkokios tiesos. Stipriausi autoriai čia ir susitelkę, ir net jei užėmę būtiną naftalininę/bohemišką poeto pozą, paprastai saviti ir yra analizuotini kiekvienas atskirai. Jie verčia, organizuoja, rašo, sudarinėja. Ir po truputį tampa vis svarbesniais

poetinėje svarbiųjų hierarchijoje.

Iš brandžiausios kartos žinai ko tikėtis. Jie puikiai atlieka tradicijos puoselėtojų pareigą. Buvę bitnikai išmintingai nekreipia dėmesio į daugelį dalykų ir rašo daugiau nei viešai skaito, o buvę komunistai skaito noriai, oriai ir pamoksliškai. Bet toks tas *Poezijos pavasaris* ir buvo: šiek tiek laisvas, šiek tiek sovietiškas. Deja, kol kas toks ir išlieka, ir neatrodo, kad jauniausioji, kylanti poetų karta tos laisvės turėtų daugiau.

Apie asmenybes

... kurių *Poezijos pavasaryje* netrūksta. Išties viena ir svarbiausioji būna išrenkama visados. Šiomet ja tapo Tautvyda Marcinkevičiūtė. Poetė pasižymi kovojimu apostrofomis prieš anglų kalbos įtaką ir naujadarus lietuvių kalboje bei bendravimu poezijoje „Iš širdies su bičiuliais gerais“. Laureatės poetiniai pasisakymai tarsi reflektuoja aktualijas ir pasižymi modernia poetine kalba.

štai produktai, kurių didžiakrūtė nevertina Lola;

tik vaikai mūs išrankūs, -

todėl, - tai o'key,

Valstybė praturtėjo. Tiek užsienio fondų

remiama,

Tiek savų tautos genijų

memorialinių namų

kiaurais stogais

užremta

į kampa.

Kitos asmenybės - svečiai iš užsienio. Net jei jie ir nebūtų išskirti į atskirą svečių kategoriją, tai išduotų visiškai kitokia jų poezija ir visiškai kitoks elgesys, sugebėjimas kalbėti visiškai kitaip ir apie visiškai kitus dalykus. Svečias iš Prancūzijos Pascalis Riou, atstovaujantis krikščioniškos poezijos tradicijai; anglosaksiška moderni poezija; grėžimasis į žmogiškas tragedijas ir poezija, reflektuojanti vertybių jungtį, tai vis nepalyginami istoriniai, filosofiniai gyliai bei poetinė kalba. Žinoma, būta ir tokių, kurių prisistatymas įvairių meninių galų meistrais ir tapo ilgiausia pasirodymo dalimi. Taip pat tokių su kompiuteriais, labai konceptualių dėl galimybės primityvia programa įrašinėti savo kalbamus kitų žmonių tekstus. Ir vis dėl to svečiai tapo bene klausytiniausiais *Poezijos pavasario* gyvaisiais poetais.

Vertėjai - irgi asmenybės. Geriausiu vertėju už pasaulio poezijos vertimus išrinktas ir apdovanotas Marius Burokas. Jis yra vienas tų, pasižyminčiųjų santūrumu,

produktyviai verčiantis anglakalbę poeziją, šiemet pristatę svečius iš Airijos ir JAV. Tačiau kylantys jaunieji, laukiantys aplodismentų už vertimus, dirbtinai kukliai besilankstantys, kai sulaukia ir šmėžuojantys tai renginių vedėjų, tai poetų, tai vertėjų, tai filosofų vaidmenyse, yra matomiausios poezijos pavasario figūros, jei neskaičiuosime inteligenčių publikos.

Apie kraštutinius renginius

Geografiškai *Poezijos pavasaris* pasklidęs plačiai, renginių ypač gausu. Lietuvos poetų delegacijos aplankė Lenkijos, Airijos, Šveicarijos, Kaliningrado lietuvių bendruomenes, provincijos miestelius ir taip surengė virš šimto „pasirodymų“. Ne tik poezijos, bet ir publicistikos, prozos skaitymų, poezijos pamokų, sutiktuvių, susitikimų, poezijos valandų, popiečių, vakaronių, priešnakčių ir t. t. Renginiuose provincijoje mirties ne tiek daug, ten daugiau sustabarėjimo, įvairovė menka, poezijos spalvos plazda ant paukštės sparnų, kaip plazdėjo visus tuos 49 metus miestelio bendruomenei klausantis iš didžiųjų miestų atvykusių poetų. Dažniausiai skamba eilės apie Lietuvą ir šiandienės realijas, iš mirusiųjų dominuoja Marcinkevičius, kartais Martinaitis, o jei atvažiuoja jaunieji, tai skaito apie save. Po skaitymų – vaisės ir fotografavimasis. Nors intencijos vykimo į provinciją kitokios nei sovietmečiu, renginių forma ir turinys išlieka panašus. Jei nežinotum, kurie dabar metai, identifikuoti būtų sunkoka. Tačiau Vilniuje – festivalio būstinėje – linksniuojama daugiau pavardžių, renginių pavadinimai kiek kitokie, koncepcijos ir intencijos taip pat skiriasi. Įprastiniai skaitymai skirti gaivinti numirusiuosius ar priminti apie mirštantį save, papildyti muzikiniais, teatralizuotais pasirodymais, atsiradę naujų temų ir išraiškos priemonių. Verta paminėti, kad bene svarbiausiais ir gausiausiais tapo jubiliejiniai ir proginiai renginiai, pavyzdžiui, skirti Tarmių metams. Vienas jų buvo pavadintas „Gyvosios tarmės“, o kitas, tiesiogiai transliuotas per televiziją, Šv. Kotrynos bažnyčioje buvo tiesiog pastatytas, „nes filmuoja“. Visi gavo nurodymus, kada turi įeiti ir išeiti, kur atsisėsti ir kiek ploti, šypsotis ir džiaugtis surežisuotai gaivinamomis tarmėmis. Vienas iš įdomiausių ir keisčiausių išpūdį palikusių renginių tapo Sigitui Gedai skirtas erotinės poezijos vakaras „Niekada ne vėlu...“ Raudonas apšvietimas Mokytojų namų svetainėje, iš lauko sklindanti ritminga muzika, kunigo poeto pamokslas apie europietiškas vertybes ir kosminę meilę, vėliau iliustruotą eilėraščiu, kuriame skambėjo: „Aš tavo kryžiukas, tu mano papukas“, ir visa jaunų ir senų lietuvių erotinė poezija su ypač dramatiškai jaunuolio skaitomu Geda, – visa tai buvo kažkoks mazochistinė mirtimi persmelktos lietuvių erotinės, labiau gal pornografinės poezijos priešnaktis, palikęs neišdildomą išpūdį ir tapęs susirinkusių inteligenčių apkalbų objektu dar ilgiems metams.

Teatralizuotas vakaras, skirtas Kristijonui Donelaičiui, kuriame *Metus* atliko pirmo kurso Lietuvos muzikos ir teatro akademijos aktoriai, prasidėjo mokykline paskaita, kas yra Donelaitis, inteligentės džiaugėsi šį tą sužinojusios ir užsirašinėjo į sąsiuvinius, o vėliau kraipė galvas, kokie šaunuoliai tie vaikai, šiais laikais skaito Donelaitį. Visa tai panašėjo į devintokų mokyklinį spektaklį tėveliams po literatūros pamokos. Nors gal išties gerai, kaip gerai ir tai, kad moksleivių poezijos popietėje „Augame kartu su eilėraščiu“ vaikams ketureilius apie Lietuvą ir mamą pabaly parašo auklėtojos, paauglės ieško mirties ir sidabrinio pasaulio, kuriame daug draugų. Tokiu atveju išrinkti geriausią moksleivį poetą tampa nesudėtinga užduotimi.

Gegužės 27 d. renginio išėjusiems atminti vinimi tapo eilėraštis apie bulves su rūgusiu

pienu ir fleitos muzikos pritarimu, taip mirties tragizmo ir romantikos saldybę permaišius kažkuo daug šleikštesniu, kas paskatino išeiti iš salės ir daugiau niekada negrįžti.

Užtat ypač malonus buvo koncertas pagal Antano A. Jonyno eiles „Neįmanomas krioklys“, tikrai ypatingas renginys, puiki džiazroko muzika, tinkamas poezijos skaitymas, vienas geresnių dabar itin populiarios audio poezijos pavyzdžių. Jonyno „Rolingai“ buvo prisiminti, muzikos kokybė džiugino, eilės ir skaitymo maniera malonino ausį, tik aplinka su į pirmą takto dalį plojančiomis ir linguojančiomis inteligentėmis buvo ypač netinkama. Toks tikrai visiškai naujas požiūris į poeziją ir jos atlikimą, be rimties pozos ir mirusiųjų kratymo iš kapų galėjo tapti pagrindiniu ir pamatiniu festivalio renginiu. Taigi pirmiausia tokiems, tikrai geriems reiškiniams reikia ieškoti naujų erdvių, su kuriomis ateitų ir kitokia publika, nes Rašytojų sąjungos svetainėje, su plojimais ir lingavimais, jie miršta vos gimę.

Vietoj apibendrinimo visai tiks užstrigusi Riou frazė: „Reta, kad poezija būtų šitaip pagerbiama...“